

SON DÜZENLEMELER ÖZELİNDE İDDİANAMENİN İADESİ KURUMU

Return of the Indictment within Recent Special Regulations

Erkan YILDIRIM*

Geliş Tarihi: 25.11.2019 Kabul Tarihi: 03.04.2020

ÖZET

Bu çalışmada, iddianamenin iadesi müessesesi son dönemde kabul edilen değişiklikler çerçevesinde incelenmektedir. Bu inceleme yapılırken, çağdaş devletlerin hukuk sistemlerinde insan onurunun korunması amacıyla kişilerin adil yargılanma hakkı öncelikli olarak korunan haklar arasında yer alması dikkate alınarak kurum ele alınmaktadır. Son düzenlemeler bağlamında ceza yargılamasının esaslı kurumu olan iddianamenin iadesi; şartları, yasak olduğu haller, usulü ve sonuçları belirtilen değişiklikler çerçevesinde ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: adil yargılanma hakkı, iddianamenin iadesi, iadede süre, iadeye itiraz.

ABSTRACT

In this study, the return of indictment is examined within the framework of the amendments adopted recently. For the purposes of this study, this facility is considered with a view to the fact that it is included among the primarily protected rights, where the rights of persons against self-incrimination are located, in order to guarantee the protection of right to a fair trial in the legal systems of contemporary states. The recent special regulations return of indictment which is an essential facility of criminal procedure, is being dealt within the framework of the amendments; the terms, unpermitted circumstances, procedure and conclusions of which are defined.

Key words: right to fair trial, the return of indictment, period for the return, objection to the return.

* Hâkim, Adalet Bakanlığı İzmir Adliyesi, e-posta:erkan.yildirim@adalet.gov.tr, ORCID ID: 0000-0003-0949-9242.

GİRİŞ

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenen iddianamenin iadesi kurumu, uzun süren yargılama süreçlerinin önüne geçilebilmesi ve davaların “tek oturum” da bitirilebilmesini temin amacıyla getirilen düzenlemelerden biridir. Bu yönüyle İHAS 6 ncı maddesinin birinci fıkrası gereğince, makul sürede yargılanmanın temini açısından soruşturma safhasında tüm delillerin toplanmış olması önem arz etmektedir. Makul sürede yargılanma ilkesine ise öğretide, “hızlılık ilkesi’ denilmektedir¹.

Ceza Muhakemesi Kanununun 2 nci maddesinin (e) bendine göre; “kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre” olarak tanımlanan soruşturma safhasında asıl görevli ve yetkili makam Cumhuriyet savcısıdır.

Soruşturma evresinin asıl yetkilisi Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez ceza yargılamasının temel amacı olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için soruşturmaya başlayacaktır.

Soruşturma safhasında ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğe ulaşılabilmesi için tüm süjelerin sürece dahil edilmesi gerekmektedir. Her sanığın derdini anlatabilmesini, ne istediğini söyleyebilmesini, hiç veya gereği gibi dinlenilmeden mahkûm edilememesini, öne sürülen iddiaları ve aleyhine olan delilleri çürütebilmesini ve bu sayede muhakemenin gidişine etki edebilmesini ifade eden ilke hukuki dinlenilme hakkı (meram anlatma ilkesidir)².

Çağdaş ceza muhakemesinde sanık, hiç bir hakkı olmayan bir soruşturma konusu, objesi değil, belli hakları ve yükümlülükleri bulunan ve muhakemenin gidişine etki edebilen bir muhakeme süjesidir.

Ceza Muhakemesi Kanununun 170 inci maddesinin beşinci fıkrasına göre; “iddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar da ileri sürülür” hükmüne yer verilmiştir. Emredici nitelikte bulunan bu kuralın yerine getirilmesi çoğu zaman şüphelinin savunmasının alınmasıyla işlerlik kazanacaktır.

Anayasamızın 90 ncı maddesinin beşinci fıkrası uyarınca; iç hukukumuzun bir parçası olan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve bu sözleşmenin yorumunu yapan bağlayıcı nitelikteki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin adil yargılanma hakkına ilişkin kararlarında etkili, yeterli ve adil bir soruşturmanın yürütülebilmesi için, şüphelinin suçlamalardan haberdar edilip, savunma hakkının tanınması hususları temel prensipler olmasına rağmen, şüphelinin

¹ ÖZBEK, Veli Özer, **DOĞAN, Koray/ BACAŞIZ, Pınar**, Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 12. Baskı, *Seçkin Hukuk*, Ankara, 2019, s. 62.

² ÖZBEK/KANBUR/DOĞAN/BACAŞIZ/TEPE, age, s. 56.

firarda olması, hakkında yakalama kararı bulunması ve makul süre aranıp bulunamaması durumları değerlendirildiğinde (kaçaklık ve gaiplik halleri ve benzeri istisnai durumlarda); şüphelinin ifadesi alınmadan da dava açılabileceği kabul edilmektedir.

İddianamenin iadesi müessesinin CMK'da yer almasının öncelikli nedenlerden biri Cumhuriyet savcısı topladığı delillere göre şüphelinin mahkum olacağını düşünüyorsa dava açmasıdır. Çalışmamızda, ceza yargılamasının önemli kurumlarından birinin 7188 sayılı Kanunun 20 nci maddesi ile değişikliğe uğrayan 5271 sayılı CMK'nın 174 üncü maddesinin birinci fıkrasının son değişikliklerinin hukuk alanında yaratacağı etkiye ilişkin değerlendirmelerimize yer verilecektir.

Makalemizde, iddianamenin iadesi kurumu hakkında genel bilgilere, iddianamenin iadesi kurumunun şartlarına, Yargıtay kararları ve bu hususla ilgili olarak öğreti görüşlerine öncelikle kısaca yer verilecektir. Ardından bu hususta son dönemde yukarıda ifade edilen düzenleme ele alınacak ve iddianamenin iadesinin koşulları, yasaklı olduğu haller, süresi ve sonuçları açıklanmaya çalışılarak eleştirel bir bakış açısıyla kurum değerlendirilecektir.

1. TÜRK CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA İDDİANAMENİN İADESİ

1. 1. Genel Olarak

İddianame, isminin sonundaki "name" sözcüğünde de belirtildiği üzere yazılı olmak zorunluluğu olan belgedir³. Şüphelinin cezalandırılmasının istenildiği yetkili ve görevli mahkemeye hitaben düzenlenmesi gereken ve kamu davasının açılmasını belgeleyen yazılı bir belge olarak "iddianame" tanımlanabilir.

Kamu davasının mecburiliği ilkesi ise, suçun işlendiğine ilişkin ciddi belirtilerin mevcudiyeti durumunda yeterli şüphe mevcut ve kanıtlar yeterli ise kamu davası açılmak zorunluluğunu ifade eder⁴.

Delillerin takdiri ve soruşturma aşamasında değerlendirmede yasal yetkili kurum da Cumhuriyet savcısıdır⁵. Bu yetkinin kullanması hususunda kanuni düzenlemede Cumhuriyet savcısına CMK 171 inci maddesinin birinci fıkrasında, bazı durumlarda cezayı kaldıran şahsî sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsi cezasızlık hallerinin mevcut olup olmadığına ilişkin takdir yetkisi tanınmış, belirtilen hallerde kamu davası açmayabileceği de belirtilmiştir.

³ **YURTCAN, Erdener**, Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının El Kitabı, *Türkiye Barolar Birliği Yayını*. İstanbul 2002, s. 38.

⁴ **GÜLTEKİN, Özkan**, İddianamenin İadesi, *Terazi Hukuku Dergisi*. Cilt 1. Sayı 3. Kasım 2006. s. 49 -60.

⁵ **SOYASLAN, Doğan**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2. Baskı, *Yetkin Yayınları*. Ankara 2006, s. 345.

Yeterli ve yapılması zorunlu araştırmalar yapılmaksızın kamu davasının açılması halinde, mahkemelerin delilleri araştırmakla zaman kaybetmelerinin önlenmesi ve bu şekilde adil yargılanma hakkı çerçevesinde en kısa sürede kovuşturmanın sonuçlanmasını sağlamak amacıyla mahkeme tarafından iddianamenin değerlendirilmesi ve eksik ve hatalı görülen yasada belirtilen hususlar mevcut ise iadesi öngörülmüştür⁶.

Bir bilimsel makalede “iddianamenin iadesi” biçiminde kanuni tanımlanmanın doğru olmadığı ileri sürmüştür. İddianamenin “iadesi” kavramı yerine “reddi” ibaresinin tercih edilmesinin daha uygun olacağını savunularak iade için öncelikle bir “kabul” gerektiğine ve kabul edilmemiş bir şeyin iade olunamayacağını ifadesiyle kabul etmemek anlamına gelen “ret” kelimesinin kullanımının daha uygun düşeceği belirtmiştir. İddianamenin iadesi üzerine iddianameye kaldığı yerden devam edilmemesi, soruşturma defterine yeniden kayıt yapılması, sonraki iddianameye yeni numara verilmesi gibi pratik sonuçlarda işlemin “ret” işlemi olduğunu doğruladığı ifade edilmiştir⁷.

Önceki yıllarda bir Hükümet Tasarısı’nda, soruşturma ve kovuşturma evreleri arasında iddianamenin değerlendirildiği orta aşamaya ilişkin hükümler düzenlenmişti. İddianamenin değerlendirildiği orta aşamada, mahkemenin, iddianamenin iadesi (H.T. m.178) veya iddianamenin reddi (H.T. m.179) şeklinde iki farklı karar verebilmesi öngörülmüştü⁸. İddianamedeki tamamlanabilir eksiklikler veya düzeltilebilir hataların saptanması halinde iddianamenin iadesi kararı; mahkemenin adeta yeniden soruşturma yapmasını zorunlu kılacak asli eksikliklerin ve hataların olması halinde ise, iddianamenin reddi kararı öngörülmüştü. İddianamenin reddi müessesesi belirttiğimiz üzere kabul görmemiş bir müessesedir.

Yeniden soruşturma yapılmasını gerektiren zorunlu eksiklikler halinde iadenin mümkün olması ve iddianamenin iadesi kavramının kabul gören bir kurum olmasına binaen kavram olarak değişiklik yapılmasının hukuk alanında değişiklik sağlamayacağı görüşündeyiz.

Diğer yandan öğretide iddianamenin değerlendirilmesi sürecinin kovuşturma evresine mi soruşturma aşamasına mı dahil olduğu da tartışılmıştır. Öğretide çoğunluk görüşü, iddianamenin iadesinin kovuşturma ya da soruşturma evresi içerisinde olmadığını, kanunda açıkça belirtilmemiş olsa da ancak ara bir muhakeme olarak nitelendirilebileceğini ileri sürmektedir⁹.

⁶ İddianamenin iadesi hususunda bkz. **YENİDÜNYA A.Caner/ İÇER Zafer**, Ceza Muhakemesi Hukuku, *Adalet Yayınevi*. Ankara, 2016, s. 260; **KARAKURT, Ahu**, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi”, *TBB*. S.82, 2009, s.1 vd.

⁷ **ÖZAR, Süleyman**, “İddianamenin İadesi Tespitler, Sorunlar ve Öneriler”, [http://www.yayin-adalet.gov.tr/28_sayi/icerik/Suleyman ÖZAR.htm](http://www.yayin-adalet.gov.tr/28_sayi/icerik/Suleyman_OZAR.htm), (12.11.2019).

⁸ <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss698m.htm>.

⁹ **ÖZTÜRK Bahri/ERDEM Mustafa Ruhan**, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara

Aksi yönde görüş ise, iddianamenin iadesi soruşturma aşamasına dahil olduğunu, CMK'nın 2. maddesine göre soruşturma evresinin, yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen süreç olduğunu ve iddianamenin kabulü kararının, mahkemece iddianamenin değerlendirilmesi süreci sonrasında verilen bir karar olduğundan söz konusu süreç soruşturma evresinin içerisinde yer aldığını, kanunun sistematikliğinin bu yönde düzenlendiğini ileri sürmüştür¹⁰.

Öğretide aksi yönde diğer bir görüş ise, iddianamenin iadesinin ayrı bir evre olarak kabul edilmeyeceğini belirtmektedir¹¹.

İddianamenin iadesi müessesesi ile yetkili mahkemenin dava açan makamdan bağımsız bir merci olarak kamuya açık olmayan evre ile kovuşturma aşamasına geçilmesi için somut, yeterli suç şüphesinin mevcut olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir. Mahkemenin "yeterli şüphe" yönünden bir değerlendirme yapmakla önyargılı olabileceği itirazında da bulunabileceği hususu öğretide tartışılmıştır.¹²

Öğretide bir görüş, Mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Yasasında 1985 yılından önceki düzenlemede (iddianamenin sanığa tebliğine müteakip üç gün içinde diyeceklerini söyleme imkanı, sorgu hakimliğinin lüzum-u muhakeme kararı vermesi) ve karşılaştırmalı hukukta özellikle Alman Ceza Muhakemesi Yasasında iddianamenin iadesi müessesesine iddianamenin iadesi - kabulü aşamasında sanığın görüşünü belirtme hakkının mevcut olduğunu, bu nedenle ara muhakemenin ayrı bir yargılama makamı tarafından yapılmasını ve bu makama delil araştırma yetkisinin tanınmasının, savunmanın da ara

2007, s.640., **CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, İstanbul, Eylül 2019, s.593., **KESKİN**, İbrahim, "İddianamenin İadesi", *Adalet Dergisi*. Y.97, S.25, Mayıs-2006, s.144., **GÜLTEKİN**, Özkan, "İddianamenin İadesi", *Terazi Hukuk Dergisi*, S.3, Kasım 2006, s.57., **YENİDÜNYA, A. Caner**, "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi", *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*. S.60, Subat- 2007, <http://www.e-akademi.org/makaleler/acyenidunya-1.htm>, (12.11.2019), **TURHAN, Faruk**, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 2006, s. 329, **ÖZBEK, Veli Özer, DOĞAN, Koray/ BACAĞIZ, Pınar**, Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 12. Baskı, *Seçkin Hukuk*, Ankara, 2019, s. 490; **ÖZEN, Mustafa**, "Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 3, Ocak 2009, s.17-28; **GÖKCEN, Ahmet/ BALCI, Murat/ ALŞAHİN, M. Emin/ ÇAKIR, Kerim**, Ceza Muhakemesi Hukuku, *Adalet Yayınevi*, Ankara 2020, s. 560; **YENİSEY, Feridun/ NUHOĞLU, Ayşe**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2017, s.578; **ÖZTÜRK Bahri/ TEZCAN, Durmuş/ ERDEM, Ruhan/ GEZER, Özge/SIRMA, Kırıt/ YASEMİN, F. Saygılar,ÖZAYDIN, ÖZDEM/ AKCAN, Esra Alan/ TÜTÜNCÜ, Efser Erden/ VİLEMİN, Derya Altınok/ TOK, Mustafa CAN**, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 13. Baskı, Ankara, 2019, s.619.

¹⁰ **ŞAHİN**, Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku-I, Ankara 2007, s. 21-22; **KARAKURT**, agm., s.81.

¹¹ **FEYZİOĞLU, Metin**, Meclis Soruşturması, Ankara 2006, s. 135.

¹² **ÖZBEK, Veli Özer, DOĞAN, Koray/ BACAĞIZ, Pınar**, age., s.490.

muhakemeye dahil edilmesinin daha yerinde olduğunu, savunmanın dahil edilmemesinin çelişmeli muhakeme ilkesini ihlal edecek nitelik arz ettiğini belirtmektedir¹³.

Farklı yönde görüşe göre ise, sanık hakkında haksız dava açılmasını önleyebileceği de göz önüne alındığında iddianamenin iadesine yönelik değerlendirme yapması başlı başına mahkemenin önyargılı olduğunu ortaya koymayacaktır. Ancak, bazı durumlarda sanığın isteği halinde bağımsız bir hakim nezdinde ek soruşturmalar yapılabilme imkanı tanınması gerekmektedir¹⁴.

Diğer yandan, özellikle kamuoyunu ilgilendiren konularda şüpheli olanlar hakkındaki iddianamede yer alan iddiaların, iddianamenin mahkemeye sunulmasıyla birlikte henüz iddianamenin kabulü karar verilmeden, basın yoluyla alenileştirilmesi lekelenmeme hakkının ciddi biçimde ihlali anlamını taşıyacaktır. Soruşturmanın gizliliği prensibi bu ara muhakeme evresinde de geçerlidir¹⁵. Lekelenmeme hakkı çerçevesinde ihlallerin önüne geçilmesi iddianamenin iadesi kurumunun temel düzenleniş amacıdır. Bu açıdan bakıldığında da soruşturmanın gizliliğini ihlal suçunu düzenleyen TCK'nın 285 inci maddesinin birinci fıkrasının, iddianamenin mahkemeye incelendiği aşamada gerçekleşen gizlilik ihlallerine uygulanması mümkün olmasından dolayı kanunun sistematığına uygundur.

2. 2. Soruşturma Evresinin İşlevlerini Yerine Getirmemesinin Nedenleri ve Sonuçları

Ceza muhakemesinde iddianamenin özenli ve yeterli delillerle düzenlemesi gerekmektedir. Bir başka ifadeyle suçun sübutuna doğrudan etki eden deliller toplanmak suretiyle iddianame tanzim edilmesi halinde savunma makamı iddiayı doğru anlayabilecek ve savunma hakkı adil yargılanma hakkı çerçevesinde etkili bir şekilde kullanabilecektir¹⁶.

Bu yönde öğretilerde bir görüş, iddianamenin iadesi kurumunun amacını, kişilerin lekelenmeme hakkının zedelenmemesi, mahkemelerin delil araştırarak zaman kaybetmesi, davaların uzamasının engellenmesi olarak ifade etmektedir¹⁷.

Bu çerçevede iddianame daha özenli hazırlandığı, delil araştırmasının eksiksiz yapılması durumunda yargılama makamı yönünden de "ortaya konulan

¹³ CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide, age., s.592.

¹⁴ ÖZBEK, Veli Özer, DOĞAN, Koray/ BACAĞIZ, Pınar, age., s.500.

¹⁵ GÖKCEN, Ahmet/ BALCI, Murat/ ALŞAHİN, M. Emin/ ÇAKIR, Kerim, age., s. 560.

¹⁶ "Savunma hakkı öğretilerde, dar ve geniş anlamda olarak ikili bir ayrım çerçevesinde izah edilmektedir. Dar anlamda savunma hakkı, isnada cevap verebilme hakkı olarak anlaşılırken geniş anlamda ise iddia ve isnatta bulunmak, iddia ve isnadı karşılamak hakkı olarak kabul edilmektedir" bks. KOCAOĞLU, Serhat Sinan, Müdafii, 3. Baskı, Ankara 2017, s. 54.

¹⁷ CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide, age., s.592.

iddia çerçevesinde maddi gerçeğe ulaşmak” amacına yönelik adil bir yargılama gerçekleştirecek, sanık ve sanıklara yönelik doğru bir yargıya varabilecektir. Bu yönleriyle iddianamenin iadesi şartlarının mevcut olup olmadığı hususunda yargılama makamı kadar iddia makamına “adil yargılanma hakkının” temini bakımından sorumluluk yüklendiğini belirtmek gerekir.

2. İDDİANAMENİN İADESİNİN ŞARTLARI, YASAK OLDUĞU HALLER, USULÜ ve SONUÇLARI

2.1. İddianamenin İadesinin Şartları

İddianamenin iadesiyle kamu davası açılmamış olur. Yani, iddianamenin iadesi kamu davasının açılmasına engeldir. Kamu davasının başlaması ancak iddianamenin kabulüyle mümkündür. Mahkemelerin iddianamenin iadesi nedenlerini genişletici bir takdir hakkı söz konusu değildir. Ceza Muhakemesi Kanunu iade nedenlerini sınırlı bir şekilde saymıştır, belirtilen nedenler dışında iddianame iade edilemez¹⁸.

2.1.1. Ön şart: Bir İddianamenin Varlığı

Kamu davasının mümkünse tek oturumda veya zorunlu hallerde birden fazla oturumda sonuçlandırılmasını gerçekleştirmek amacıyla, iddianamenin, geçerli ve yeterli tüm deliller toplandıktan sonra ve dava açma koşullarının gerçekleşmesinden sonra, tüm yönleriyle doğru ve eksiksiz bir şekilde mahkemeye verilmesi gerekir¹⁹.

2.2.2. İddianamenin İadesi Nedenlerinden En Az Birinin Mevcut Olması

CMK’nın 174. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde iade nedenleri düzenlenmiştir. CMK 174 üncü maddesinin birinci fıkrası son değişiklik öncesinde; “iddianamenin 170 inci maddeye aykırı olarak düzenlemesi, iddianamenin suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan bir delil toplanmadan düzenlenmesi, iddianamenin ön ödemeye veya uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde ön ödeme veya uzlaştırma usulü uygulanmaksızın düzenlenmesi” iade nedenleri olarak yer almakta idi.

24/10/2019 tarihli resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 20 nci maddesiyle yapılan değişiklikle, maddenin (a) bendi aynen muhafaza edilmiş, (b) ve (c) bendi değişikliğe uğramış ve maddeye (d) bendi eklenmiştir²⁰. Son düzenleme sonucunda, suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenmesi, seri muhakeme usulüne

¹⁸ ARTUÇ, Mustafa, Açıklamalı Pratik Ceza Muhakemesi Kanunu, *Adalet Yayınevi*. Ankara 2017, s. 553.

¹⁹ ŞAHİN, age, s. 115

²⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/10/20191024-25.htm>.

tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenmesi, soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenmesi halleri iade nedenleri arasına alınmıştır.

Son düzenleme ile CMK 174 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi, “suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” iddiamelerin iadesi öngörülerek değişikliğe uğramıştır. Suçun sübutuna etki edecek mutlak delillerin belirlenmesinde tatbikatta tartışmalı hususlar bulunması ve farklı uygulamaların bulunması gerekçesiyle suçun sübuta doğrudan etki edecek delil” olarak kavram değişikliğine uğramıştır. Öğretide bir görüş tarafından ifade edildiği üzere iddiamenin iadesi ile sağlanmak istenen de, soruşturma evresinin iyi bir şekilde yapılması ve iyi hazırlanmış bir dosya ile kovuşturma evresinin kısa sürede sonuçlanmasıdır²¹.

Getirilen son düzenlemenin gerekli olup olmadığı elbette tartışılabilir. İddianamenin iadesi sebeplerinin sınırlandırıldığı iddia edilebilir. Lakin düzenleme ile bu bendin daha açık olması ve uygulayıcıya yol göstermek amacı taşıdığı anlaşılmaktadır. Maddenin gerekçesinde, ceza muhakemesi hukukuna hakim olan ilkelerden “kesintisizlik” ilkesine vurgu yapılmaktadır. Bu yönleriyle son düzenlemenin, uygulamadan kaynaklanan sorunlar nedeniyle soruşturma tam olarak neticelendirilmeden davaaçılmasına engel olunması amacı taşıdığı düşüncesindeyiz²².

Yargılamanın makul sürede bitirilmesi için mevcut delillerin duruşma başlamadan önce toplanmış olması gerekliliği hususu önem arz etmektedir. Bu bağlamda, yargılama aşamasına başlanılmadan yargıçların önüne gelen iddiameleri suçun sübutuna doğrudan etki eden deliller bakımından süzgeç görevi görmesi ve iddiamenin iadesi kurumunun işlevsel kullanılması adil yargılanma hakkının tesisi bakımından da son derece mühim olduğunu belirtmeliyiz.

Diğer bir değişiklik ise, CMK 174 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi “önödemeye veya uzlaştırmaya ya da seri muhakeme usulüne tâbi soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaştırma ya da seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen” iddiamelerin iadesine yönelik olarak değiştirilmiştir. Seri muhakeme usulü, ceza yargılamasında yeni ihdas edilen bir kurum olarak hukukumuza girmesi hasebiyle belirtilen usul uygulanmaksızın düzenlenen iddiamelerin de iade edilmesi gerekecektir.

²¹ ÖZBEK, Veli Özer/KANBUR, M. Nihat/DOĞAN, Koray/ BACAŞIZ, Pınar/TEPE, İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncel Yargıtay Kararları. AİHM ve Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuruya İlişkin Kararları, 7. Baskı, Ekim 2015, s.558.

²² 7188 sayılı Kanun madde ve gerekçeleri için bkz.” <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss105.pdf>.”

Maddenin birinci fıkrasının (d) bendinde ise, “Soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin almaksızın veya talep almaksızın düzenlenen” kısmı eklenerek iddianamenin iadesi nedenleri arasına Yargıtay’ın kararlarında yer alan izne ve talebe bağlı suçlarla ilgili usulün uygulanmaması alınmıştır.

5271 sayılı CMK’da iddianame bir veya iki kez de iade olunur biçiminde bir sınırlama söz konusu olmadığı için eksiklikler ve yanlışlıklar sürdüğü sürece iddianamenin iade edilebilecektir²³. Diğer yandan, CMK’nın 172 inci maddesi uyarınca kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde kovuşturmayla yer olmadığı kararı verilmesi durumunda, verilen bu karara itiraz üzerine itiraz merciinin (25/05/2005 tarih ve 5353 sayılı yasanın 26 ncı maddesi ile değişik CMK’nın 173 üncü maddesinin dördüncü fıkrası gereğince “Sulh ceza hâkimliği” istemi yerinde bulursa Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek mahkemeye verir) itirazı yerinde bulması kararına müteakip cumhuriyet savcısının iddianame düzenleyerek mahkemeye açması halinde de iddianamenin iadesi mümkündür²⁴.

2.2.2.1. İddianamenin Ceza Muhakemesi Kanununun 170. Maddesine Aykırı Olarak Düzenlenmesi

İddianamenin iadesi sebeplerinden ilki, CMK’nın 170 inci maddesine aykırı olarak iddianamenin düzenlenmesidir. İddianamede yer alması zorunlu unsurlar ise, CMK’nın 170 inci maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlemiştir.

Zorunlu unsurları kısaca belirtmek gerekir ise; şüphelinin kimliği, müdafii, maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği²⁵, mağdur veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi, açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği, şikayette bulunan kişinin kimliği,

²³ **GÜLTEKİN, Özkan**, Öğreti ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi. 1. Baskı, Nisan 2011, s.358.

²⁴ “Anayasa’nın 138 inci maddesinin dördüncü fıkrasına göre, yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez. Bu düzenleme gereği, savcı yeni bir iddianame düzenlemeye mecburdur, ancak bu suretle düzenlenen iddianameyi mahkeme kabul etmek zorunda değildir”, ÖZTÜRK, Erdem, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s.721; **GÖKCEN, Ahmet/ BALCI, Murat/ ALŞAHİN, M. Emin/ ÇAKIR, Kerim**, age., s. 564.

²⁵ Mağdur ve müşteki kimlik bilgilerinin iddianameye yazılmadığı, şüphelinin, hangi mağdur ve müştekilere karşı, hangi olay sebebiyle, ne zaman, ne şekilde, nerede, isnat olunan suç işlediğinin delillerle ilişkilendirilerek iddianamede açıkça anlatılmadan kamu davası açılmıştır. Belirtilen nedenlerle iddianamenin iadesi kararına karşı yapılan itirazı inceleyen merciin verdiği ret kararı hukuka uygundur. Yargıtay 18. CD’sinin 01/10/2019 T. 2019/5151 E. - 2019/13461 K. UYAP (02/01/2020).

şikayetin yapıldığı tarih, yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri, yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, suçun delilleri, şüphelinin tutuklu olup olmadığı, tutuklanmış ise tutuklanma ve gözaltına alma tarihleri ile bunların süreleridir. Belirtilen hususların tümü iddianamenin unsurlarıdır ve bu unsurların birinin eksik olması iade nedendir. Ancak uygulamada, mahkeme tarafından dosyadan anlaşılacak veya suçun ispatı bakımından önemsiz görülen hususlar iddianamenin iadesi nedeni olarak görülmemektedir²⁶.

Uygulamada, iddianamede şüphelinin kimlik bilgilerinin belirtilmesi (soruşturmadaki kimlik belgeleri ile örtüşen açık kimlik bilgileri²⁷) durumunda, nüfus kayıt örneği gibi resmi belgenin dosyada bulunması zorunlu olmadığı ve kendisinin beyanına göre kimlik bilgilerinin tespit edilebildiği ve parmak izi ve fotoğraflarının da dosyada mevcut olduğu durumlarda iddianamenin iadesi yoluna gitmek mümkün görülmemektedir. Kişilerin nüfus ve adli sicil kayıtlarının dosyada yer almaması iade nedenleri arasında kabul görmemektedir²⁸.

Uygulamada bazı hallerde şüphelinin yabancı şahıs olması durumu da göz önüne alınarak yasada (TC. kimlik numarası, nüfus kaydı- adli sicil kaydı gibi hususların) fiili imkansızlık durumu dikkate alınarak iade nedenleri arasında düzenleme altına alınmamıştır²⁹.

İddianamede yer alması gereken diğer husus, uygulamada sevk maddesi olarak ifade edilen kanun maddeleridir. Fakat iddianameyi hazırlayan savcının, uygulanması gereken kanun maddesini hatalı veya eksik gösterilmesi durumunda CMK 226 ncı maddesi uyarınca ek savunma hakkı verilerek bu husus çözümlenebileceğinden iddianamenin iadesi sebebi değildir³⁰. Ancak, bu husus yargılamanın uzamasına sebebiyet verebileceğinden isabetli gösterilmesi ehemmiyetlidir.

Diğer taraftan şüphelinin tutuklu olup olmadığı, tutuklanmış ise gözaltına alma ve tutuklama tarihleri de TCK nın 63 üncü maddesi uyarınca mahsup

²⁶ CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide, age., s.595.

²⁷ EPÖZDEMİR, Rezan, iddianamenin İadesi. *Terazi Hukuk Dergisi*, C.13, S.138, Şubat 2018 s. 14-26.

²⁸ Bu hususta bkzn. Yargıtay 8. Ceza Dairesinin 21/10/2019 T. 2019/9590 E. - 2019/12609 K. sayılı ilamı. UYAP (01/01/2020).

²⁹ "Nihayetinde resmi mercilerce yabancı kimlik numarası verilmiş şahıslar hakkında, Cumhuriyet savcısının 5271 sayılı Kanun'un 170/2. maddesi gereğince kamu davasını açmak zorunda olduğu anlaşıldığından, benzer bir olay sebebiyle Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 21.04.2015 tarihli ve 2014/10-623 Esas, 2015/117 Karar sayılı ilamında da belirtildiği üzere iddianamenin iade edilemeyeceği gözetilmeksizin, itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine dair karar verilmesinde isabet görülmediğinden kanun yararına bozulmasına", Yargıtay 3. CD'nin 25/11/2019 T. 2019/16853 E., 2019/21490 K. UYAP (02/01/2020).

³⁰ GÖKCEN, Ahmet/ BALCI, Murat/ ALŞAHİN, M. Emin/ ÇAKIR, Kerim, age., s. 593.

hesabında ve CMK'nın 141 inci maddesi uyarınca tazminat hesabında dikkate alınacak olması nedeniyle iddianamede yer alması önem arz eden hususlardandır³¹.

Yine, suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi dava zamanışımı, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı gibi hususlar suç tarihine göre belirlenecek olmasına göre, suç tarihinin iddianamede yer alması mühimdir. İddianamede yer alması esaslı olan diğer husus ise, suçun delilleridir.

CMK'nın 170 inci maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca, iddianamede yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanması iddianamenin iade nedenleri arasında yer almaktadır. İddianamenin anlatımında hangi delillerin ve hangi fiillerle ilişkilendirildiği tüm yönleriyle açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu konu 5353 sayılı Kanunun gerekçe bölümünde “olaylar ile deliller arasında ilişki kurulmaksızın, sadece olaylara ve sadece delillere ard arda yer verilmesi ve takdirin mahkemeye bırakılması durumunda iddianamenin iadesi söz konusu olabileceği” biçiminde yer bulmuştur.

Delillerin hukuka aykırı elde edildiği, örneğin aramanın hukuka aykırı olarak yapılarak delillerin elde edildiği iddiasıyla iddianamenin iadesi söz konusu olmayacaktır³². Öğretide bir görüş³³, hukuka aykırı delillere dayanılarak yeterli şüpheye ulaşılmaması durumunda düzenlenen ve hukuka aykırı delillerin açıkça gösterilmediği iddianamelerin iadesine karar verilmesi gerektiğini belirtmektedir.

CMK'nın 170 inci maddesi bağlamında iddianame iade nedenleri, iddianamede yüklenen suçu oluşturan olaylar ile mevcut delillerin ilişkilendirilmemesi³⁴ iddianamenin sonuç kısmında işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerinin hükmedilmesinin istendiğine yer verilmemesi, suçun tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde iddianamenin sonuç kısmında ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek olan güvenlik tedbirlerine yer verilmemesi, şüphelinin lehine olan hususlarında iddianamenin sonuç kısmında yer verilmemesi iddianamede gösterilmemesi³⁵ öğretide genel olarak iade sebebi olarak kabul edilen hususlardır.

³¹ **EPÖZDEMİR, Rezan**, Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, Kasım 2017, s.2.

³² Yargıtay 10. CD'nin 10/03/2014 T. 2014/1574 E., 2014/1596 K. sayılı ilamı. UYAP (01/1/2020).

³³ **EPÖZDEMİR**, İddianamenin İadesi, s.19.

³⁴ (Yargıtay 11. CD'nin, 26/06/2015 T., 21917/24294 E-K.) Bknz. **ELMAS, Birsen**, Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi. *TAAD.*, Y.7, S. 28, 2016, s.217.

³⁵ **ÖZTÜRK Bahri/ TEZCAN, Durmuş/ ERDEM, Ruhan/ GEZER, Özge/SIRMA, Kırıt/ YASEMİN, F. Saygılar,ÖZAYDIN, ÖZDEM/ AKCAN, Esra Alan/ TÜTÜNCÜ, Efser Erden/ VİLEMİN, Derya Altınok/ TOK, Mustafa CAN**, age., s.619.

2.2.2.2. Önödemeye veya Uzlaştırmaya, Seri Muhakeme Usulüne Tabi Olduğu Soruşturma Dosyasından Açıkça Anlaşılan İşlerde İddianamenin Belirtilen Usuller Uygulanmaksızın Düzenlenmiş Olması

Yukarıda belirttiğimiz son yargı paketi ile getirilen bir diğer bir düzenleme, CMK'nın 174 üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendine ekleme ile seri muhakemesi usulü uygulanmaması durumunun iddianamenin iadesi nedenleri arasında alınmasıdır³⁶. Belirtilen usul uygulanmaksızın iddianame tanzim edilmesi durumunda iade sebebi olacaktır. Maddenin önceki halinde sadece önödeme veya uzlaştırma usulü uygulanmaksızın düzenlenen iddianameler iade edilebilecek idi. Öğretide, dava engelleri olması rağmen uzlaştırma ve önödeme ile sınırlı iddianamenin iadesinin öngörülmesi öğretide eleştirilmektedir. Bu yönüyle, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı bir suç bakımından şikayetin gerçekleşmemiş olması da bir iddianamenin reddi sebebi olarak öngörülebilmesi gerektiği belirtilmektedir³⁷.

Seri yargılama usulüne kısaca değinmek gerekirse; kamu davası açılması için “yeterli şüphe” olmasına rağmen kamu davası açmak yerine başvurulmuş özel bir yargılama usulüdür. Ceza Muhakemesi Kanununun 250 inci maddesinde düzenlenmiştir.

Seri yargılama usulü, savcılık soruşturması sonunda kamu davası açılması yerine, alternatif bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak öngörülmüştür. Seri yargılama usulünün uygulanabilmesi için bazı şartlar aranmaktadır:

Öncelikle soruşturmanın yapılarak tamamlanmış olması gerekir (CMK m.250/1). Savcılık soruşturma yaparak şüphelinin lehine veya aleyhine olan tüm delilleri toplamalıdır. Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilecek hallerde, seri yargılama usulü uygulanamaz. Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan seri muhakeme usulünün uygulanması teklifinin şüpheli tarafından müdafii huzurunda kabul edilmesi gerekir (CMK m.250/3). Suçun iştirak halinde (birden fazla kişiyle birlikte) işlenmesi halinde tüm şüphelilerin seri yargılama usulünü kabul etmesi gerekir. Şüphelilerden herhangi bir bu usulü kabul etmediği takdirde, normal soruşturma ve kovuşturma usulleri uygulanacaktır. Suçun, seri yargılama usulünün uygulanabileceği katalog halinde düzenlenen suçlardan biri olması gerekir.

Savcı tarafından “Yaptırım” ve “Kişiselleştirme” kurumlarının belirlenmesi öngörülmektedir. Cumhuriyet savcısı, şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanmasını yazılı olarak görevli mahkemeden talep etmelidir (CMK m.250/11). Talep yazısı, ana hatalarıyla bir iddianamede bulunması gereken unsurları içermelidir. Talep yazısı isnat olunan suç, olay ve yaptırım ile uygulanması talep edilen kişiselleştirme kurumlarını içermelidir.

³⁶ Kanunmetni için bkz. <http://mgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/121120191546597188%20sayılı%20Kanun.pdf>.

³⁷ ÖZBEK, Veli Özer, DOĞAN, Koray/ BACAŞIZ, Pınar, age., s.501.

Mahkeme, şüpheliyi müdafii huzurunda dinledikten sonra şüphelinin özgür iradesiyle seri yargılama usulünü kabul ettiğini ve eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olduğu kanaatine varırsa savcılığın talep yazısında belirlenen yaptırım doğrultusunda hüküm kurar; seri yargılama usulünün şartları oluşmamışsa talebi reddeder ve soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla dosyayı Cumhuriyet başsavcılığına gönderir. Mahkeme denetim görevi yaparak hüküm kurarken savcılık tarafından belirlenen suç vasfının olaya uygun olup olmadığını da değerlendirecektir. Savcılık tarafından belirlenen suç vasfı olaya uygun değilse, mahkeme hakimi, kendisinin tespit ettiği suç vasfıyla hüküm kuramaz, bu durumda talebi reddederek dosyayı savcılığa iade etmek zorundadır.

Getirilen düzenlemenin iddianamenin iadesi kurumuna yansımalarının sonucu, seri yargılama usulüne tabi katalog suçlardan birine girmesine rağmen savcılık tarafından belirtilen usul uygulanmadan kamu davası açılması durumunda artık iddianamenin iadesi söz konusu olabilecektir.

2.2.2.3. Soruşturma veya Kovuşturma Yapılması İzne veya Talebe Bağlı Olan Suçlarda İzin Alınmaksızın veya Talep Olmaksızın Düzenlenen İddianamenin İadesi

Yukarıda belirttiğimiz son değişiklikle CMK'nın 174 üncü maddesinin birinci fıkrasının dördüncü bendine ekleme yapılmak suretiyle "soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin almaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen iddianamenin iadesi» imkanı getirilmiştir.

Değişikliğin gerekçesinde özellikle kamu görevlisi hakkında izin alınmaksızın soruşturma yapılması veya vergi suçlarında yetkili organın mütalaası alınmadan dava açılması bu tür nedenlerin başında geldiğine vurgu yapılmıştır. Özellikle soruşturma makamları bakımından izne ve talebe bağlı olan suçların her somut olayda tespiti önemlidir.

İzin ve talep, kamu görevliliğin devamlılığı açısından özellikle kamu görevlilerinin haksız şikayete tabi kılınmaması gibi durumlar yönüyle bir gereklilik niteliği taşımaktadır. Son düzenleme ile örneğin, Yargıtay kararlarında geçen şüpheli şahıs hakkında komisyon mütalaası düzenlenmeden kamu davası açılması durumunda özellikle 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 367 inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca komisyon mütalaasının dava şartı olması ve iade nedeni olduğunun uygulamada kabul gören bir husus olması hasebiyle uygulamada iade sebebi olarak kabul edilen bir sebeplerin yasaya yansımalarının amaçlandığı görülmektedir³⁸.

³⁸ Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 13/03/2019 tarihli ve 2016/6214 esas, 2019/2615 karar sayılı ilâmında "...213 VUK'nin 367. maddesi gereğince kovuşturma şartı olan mütalaanın verilip verilmeyeceğinin Vergi Dairesi Başkanlığından sorulması, sonucuna göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerektiği gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması..." şeklinde belirtilmiş olması karşısında, şüpheli hakkında komisyon mütalaası düzenlenmediği, 213

Ancak son düzenleme tatbikatta farklı uygulamaları ve tartışmaları ortadan kaldırmak açısından yerinde ise de, mevzuatta özellikle izne tabi suçların farklı kanunlarda düzenlemelerin bulunması karşısında tek bir mevzuat altına alınmasının da bir gereklilik olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin, Yargıtay'ın bir çok kararında belirtilen hususlardan, suç tarihinde doktor olarak görev yapan şüphelinin adli bir soruşturma kapsamında genel adli muayene raporu düzenlemesi eyleminin "adliye ile ilgili görev" kapsamında olması ve genel adli muayene raporunun sahte düzenlendiği iddiasından dolayı soruşturma yapılması için yetkili merciin iznine gereklilik bulunması ancak diğer hususlarda aynı görevlinin işlemlerinde izne gerek bulunmaması ve yine istisnai bazı farklı kurumlarda iznin geniş kapsamlı oluşu gibi hususların kamu görevliler arasında farklılık taşımasının çelişkiler içerdiğini ifade etmeliyiz³⁹.

Diğer yandan, CMK'nın 161 inci maddesinin beşinci fıkrasında ise, en üst dereceli kolluk amirleri hakkında hakimlerin görevlerinden dolayı tabi oldukları yargılama usulü uygulanır hükmü mevcuttur. Bu hüküm ve 4483 sayılı Yasanın 2 inci maddesinde yer alan "bu kanun, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürüttükleri kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri ifa eden memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkında da uygulanır" amir hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, özellikle soruşturma izni alınmasının hangi hallerde uygulanması gerekliliğinin tespiti noktasında uygulamada karışıklık bulunduğu görülmektedir⁴⁰.

2.2.2.4. İddianamenin Suçun Sübutuna Doğrudan Etki Eden Mevcut Bir Delil Toplanmadan Düzenlenmiş Olması

CMK'nın en temel amacı, Devletin asli işi, hatta varlık sebeplerinden biri olan adil yargılanma hakkının temindir. Kanun bu amaç çerçevesinde yazılmıştır⁴¹. Ceza Muhakemesi Kanunuyla benimsenen yargılama sistemine göre; kamu davasının mevcut tüm delillerin toplandıktan sonra açılması, hazır olan iddia ve savunma makamının duruşmada dinlenmesi, ikame olunan

sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 367/1. maddesi uyarınca komisyon mütalaasının dava şartı olduğu anlaşılmakla; iddianamenin iadesi kararına karşı yapılan itirazın reddi yerine yazılı şekilde kabulüne karar verilmesinde isabet görülmediğinden iddianame değerlendirme sayılı kararına vaki itirazın kabulüne dair Bursa 13. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 08.02.2019 tarihli ve 2019/71 Değişik İş sayılı kararının, 5271 sayılı CMK'nın 309. maddesi uyarınca bozulmasına, Yargıtay 11. CD'si 12.09.2019 T. 2019/4409 - 2019/6176 E-K. sayılı kararı. UYAP (05/11/2019).

³⁹ Yargıtay 11. CD'si 16/02/2015 T., 2014/17833 E. - 2015/16180 K. sayılı kararı. UYAP (05/11/2019).

⁴⁰ Yargıtay 11. CD'si 30/09/2015 T., 2013/14425 E. - 2015/28932 K. sayılı kararı. UYAP (05/11/2019).

⁴¹ ÖZTÜRK, Bahri, Ceza Muhakemesinde Adil Yargılanma Yükümlülüğü, İstanbul Kültür Üniversitesi Dergisi. Sayı 1-2, Ocak -Şubat 2016, s.413-426.

delillerin tartışılması suretiyle yargılamanın kural olarak ara vermeden tek celsede bitirilmesi bir zorunluluktur (CMK madde 190/1).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesinin birinci fıkrasında, “Herkes, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve aleni surette dinlenmesi isteme hakkını haizdir” denilmek suretiyle makul sürede yargılanma hakkını işaret etmektedir. AİHM davaların yıllarca sürdüğünü belirterek “makul sürede yargılanma hakkının” ihlal edildiğini belirtir ülkemiz aleyhine bir takım kararlar vermiştir. AİHM sözleşmecı devletlerin hukuk sistemlerini, mahkemelerin bu zorunluluğa uymalarını sağlayacak biçimde düzenlemeler gerektirdiğini vurgu yapmaktadır⁴².

Bu yönüyle, kamu davasının temelini teşkil eden iddianame ile muhakeme faaliyetinin iddia ayağının tam ve eksiksiz olması, savunma makamı ve yargılama makamı için önem arz etmektedir. Bu yönleriyle iddianamenin iadesi kurumu ceza muhakemesinin önemli bir kurumudur.

Diğer yandan, mahkeme kararıyla kesinleşmedikçe kişilerin suçlu sayılamaması şeklinde de ifade edilen ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde 6 ncı maddenin ikinci fıkrasında “presumed innocent” olarak yer bulan, Türk hukuk literatüründe “suçsuzluk karinesi, masumluk karinesi ya da masumiyet karinesi⁴³” olarak kullanılan önemli bir müessese mevcuttur⁴⁴.

Suçsuzluk karinesi, Anayasamızın temel haklar ve ödevleri düzenleyen ikinci kısmının “kişinin hakları ve ödevleri” başlığını taşıyan ikinci bölümünde suç ve cezalara ilişkin bir esas olarak 38 inci maddenin dördüncü fıkrasında; “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.” şeklinde ifade edilmiştir. Anayasamızın “Temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının durdurulması” başlıklı 15 inci maddesinin ikinci fıkrasının son kısmında ise “...suçluluğu mahkeme kararıyla saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.” şeklinde korunmaktadır.

Keza, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6 ncı maddesinin ikinci fıkrasında da “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır” denmektedir⁴⁵.

⁴² Türkiye ile ilgili olarak AİHM’in Yağcı-Sargın, 23/03/1995 tarihli Mansur, 25/03/1996 tarihli Mitap-Müftüoğlu ve 27/11/1997 tarihli Zana Kararlarında, davaların yıllarca sürdüğünü belirterek makul sürede yargılanma hakkının ihlal ettiğini belirtmiştir. ÖZTÜRK, Bahri, Ceza Muhakemesinde Adil Yargılanma Yükümlülüğü, s. 415.

⁴³ **ATLIHAN, Özen**, (2004). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel Unsur Olarak Masumiyet Karinesi. *Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(3-4). s.391.

⁴⁴ **FEYZİOĞLU, Metin**, (1999). Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 48 (1-4). s.135 vd.

⁴⁵ İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi. <<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>> (Erişim tarihi: 31.12.2019)

Devlet bireyi bir sucla itham ettiğinde, kesinleşmiş bir mahkeme hükmü verilinceye kadar, bu kişinin maddi ve manevi varlığını her türlü haksız saldırıdan korumakla yükümlüdür. Bu nedenle çağdaş devletlerin hukuk sistemlerinde insan onurunun korunması amacıyla kişilerin “lekelenmeme hakkı” öncelikli olarak korunan haklar arasında yer almaktadır⁴⁶.

Suçsuzluk karinesi, ilke şeklinde kabul edilen bir karine olmanın ötesinde bir haktır. Keza, suçsuzluk karinesi ile şüpheli veya sanığın toplum nezdinde önyargılı olarak suçlu sayılması önlenir ve böylece kişilerin lekelenmeme hakkı korunur.

Bu bağlamda yukarıda ayrıntılı olarak ifade ettiğimiz son yargı paketiyle, CMK’nın 174 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenmesi iddianamenin iadesi nedenleri arasına alınmaktadır. Maddenin önceki halinde ise, suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan ifadesi yer almakta idi⁴⁷.

Düzenlemenin madde gerekçesi, önceki halde mevcut <>mutlak sayılan bir delil ibaresinin” mahkemelerin iade yetkisinin çok sınırladığına ve mutlak olmamakla birlikte suçun sübutuna etki edebilecek delillerin toplanmasını sağlama amacı taşıdığını ortaya koymaktadır. Belirtilen değişiklikten önce, hangi delillerin suçun sübutuna mutlak edeceği hususunun tespiti noktasında uygulamada farklı kararlar söz konusu idi.

Suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delilin tespiti noktasında, suçun işlendiği hususunda “yeterli şüphe” oluşturacak delillerin toplanmış olması CMK 170/2 den yola çıkılarak Yargıtay tarafından iddianame düzenlenmesi için yeterli kabul edilmekte ve suçun niteliğine etki edecek ya da şüpheliyi bütünüyle ortadan kaldırmaya yönelik delillerin toplanmamış olması iade nedeni olarak kabul edilmemekte idi⁴⁸. Yeterli şüphe, kişinin mahkum olma ihtimalinin beraat etme ihtimalinden daha fazla olması olarak öğretide ifade edilmektedir⁴⁹. Şüphelinin derecesinin takdiri ise savcıya aittir. Bu konuda mahkemenin değerlendirme yapması öğretide “ihzası rey” olarak görülmekte ve eleştirilmektedir. Bu şekliyle düzenlemenin davaya bakacak mahkemede baştan bir kanaat oluşmasına yol açtığı, iddianamenin reddi müessesesi getirilmesi veya farklı bir mahkemece iddianamenin iadesinin değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir⁵⁰.

Yeterli delil hususunda örnek vermek gerekir ise, sahte oluşturulduğu belirlenen çekin, şüpheli tarafından ticari alış-veriş sebebiyle borçlu olduğu

⁴⁶ **GÜLSÜN, Ramazan**, İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı, International Journal Of Legal Progress, Volume 1, 2015, Number 2, <http://dx.doi.org/10.20978/ijlp.56121>.

⁴⁷ <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss698m.htm>.

⁴⁸ Yargıtay 12. CD’si 08/10/2019 tarih ve 2019/12724 E., 2019/9923 K. UYAP (06/11/2019).

⁴⁹ **CENTEL/ZAFER**, age., s. 98; **ÖZTÜRK, ERDEM**, s.495, **ARTUÇ**, s. 553.

⁵⁰ **ÖZBEK**, Veli Özer, **DOĞAN**, Koray/ **BACAKSIZ**, Pınar, age., s.497.

mağdura verildiği hususunda tereddüt olmadığı durumlarda çeki kendisine verenin kendisi ile ticaret yaptığı üçüncü bir kişi olduğunu beyan etmesine karşılık, adı geçen kişinin açık kimlik bilgisi ve telefon numarası hakkında bilgi vermediği durumlarda Cumhuriyet savcısı tarafından toplanan delillerin kamu davası açılması için “yeterli şüphe” oluştuğunun kabulü gerekir ve dava açmaya yeter şüphenin varlığı hâlinde Cumhuriyet savcısının dava açması zorunluluğu mevcuttur⁵¹.

Ancak Yargıtay kararlarına baktığımız da iade nedeni olarak bu fıkranın önceki halinin sınırlı uygulandığını da belirtmeliyiz. Misal olarak, sahtecilikte imza incelemesi yapılmadan kamu davasının açılması iade sebebi⁵² olarak görülmekte iken, keşif yapılmaması⁵³, akıl hastalığı ile ilgili rapor aldırılmaması,⁵⁴ mağdurun kati raporunun alınmaması⁵⁵ yeterli şüphe bulunduğu hallerde iade sebebi olarak kabul edilmemektedir.

Bu tartışmalar çerçevesinde yeni düzenlemede yer verilen “suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delilin” kapsamının her somut olaya göre belirleneceğini belirtmek gerekir.

Cumhuriyet Savcılarının etkili bir soruşturma yapmaması durumunda bireyin uzun süren yargılamalarla toplumda suçlu olarak algılanmaları, dolayısıyla onur ve saygınlıklarının örselenmesi adil yargılanma hakkının ihlaline yol açacaktır. Bu sayede basit şüpheyile, beraat etme ihtimali yüksek olan kişiler hakkında kamu davası açılmasının engellenmesi amaçlanır. Bu yönüyle suçun sübutuna etki edecek bir delilin yer almaması, iade sebepleri arasında yer bulmuştur. Suçun sübutuna doğrudan etki eden delil, savcının bilgisi ve toplama imkanı dahilinde olan, suçun fail tarafından işlenip işlenmediği şüphenin derecesine etki edecek delillerdir⁵⁶. Örnek vermek gerekir ise, soruşturma dosyasında mevcut olan önemli bir tanığın dinlenilmemiş olmasıdır⁵⁷.

Bu hususta AİHM Salduz/Türkiye kararında, adil yargılama ilkesinin sadece kovuşturma evresiyle sınırlandırılmayacağını, ilkenin soruşturma evresinde uygulanamayacağı yönünde bir engel bulunmadığı, ilkenin sağladığı güvencenin kovuşturma evresi öncesinden başladığını kabul etmek gerektiğini işaret

⁵¹ Yargıtay 11. CD’si 2019/8597 E., 2019/8565 K. UYAP (06/01/2020).

⁵² Yargıtay 11. CD’si 02/12/2012 T. 2005/6429 E., 10112 K. UYAP (06/01/2020).

⁵³ Yargıtay 01/06/2006 T. 2006/5835 E., 4982 K. UYAP (06/01/2020).

⁵⁴ Yargıtay 2. CD’nin 20.09.2007 T. 2007/12915 E., 2007/11684 K. UYAP (06/01/2020).

⁵⁵ “İddianamenin iadesi sebepleri arasında mağdurun kesin raporunun aldırılmamasının yer almadığı”, Yargıtay 3. Ceza Dairesinin 30/09/2019 T. 2019/13780 E., 2019/17233 K. UYAP (08/01/2020).

⁵⁶ **ELMAS**, agm., s. 222; **GÖKCEN, Ahmet/ BALCI, Murat/ ALŞAHİN, M. Emin/ ÇAKIR, Kerim**, age., s. 593.

⁵⁷ **YENİSEY/NUHOĞLU**, age., s. 700.

etmiştir⁵⁸. Kararda soruşturma evresinde elde edilen delillerin yargılamayı şekillendirdiği, sonuç olarak mevcut olayın hangi suçu oluşturacağı yönüyle tüm belirlemelerin büyük oranda soruşturma evresinde yapılan faaliyetler ve elde edilen delillere göre şekillenmekte olduğu vurgulanmaktadır.

Bu bağlamda örnek vermek gerekir ise, şüpheli hakkında imar kirliliğine neden olma suçundan mahkumiyet kararı verildiği ve imara aykırı inşaatla devam ettiği gerekçesiyle imar kirliliğine neden olma ve mühür bozma suçlarından suç duyurusunda bulunulması ve iddianame tanzim edilmesi durumunda, mahkemenin düzenlenen iddianamenin yapı kayıt belgesi alınıp alınmadığının araştırılmaması nedeni ile iadesine karar vermesi durumunda Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianamenin iadesine ilişkin karara süresi içerisinde itiraz edilmesi halinde artık bu belge “suçun sübutuna doğrudan etki edecek delil” olarak kabul edilerek iddianamenin iadesi söz konusu olabilecektir. Ancak, bu konuya ilişkin Yargıtay’ın aksi yönde bir kararı mevcuttur⁵⁹.

Belirtilen kararın muhalefet gerekçesinde de “somut olayda failin imar kirliliğine neden olma suçunu işlemesinden sonra 3192 sayılı Yasa’ya eklenen geçici 16 ncı madde ile imar barışı ve faile bir etkin pişmanlık olanağı getirilmiştir. Cumhuriyet Savcısı tarafından öncelikle şüphelinin etkin pişmanlıktan yararlanıp yararlanmadığı araştırılması gereklidir. Etkin pişmanlıktan yararlanmış ise TCK’nın 184 üncü maddesinin beşinci fıkrası uyarınca kovuşturmayla yer olmadığına karar vermesi gerekir, şüphelinin lekelenmeme hakkı mevcut olup, olumsuz yargılama şartı olan etkin pişmanlığın bulunmaması koşulu araştırılması gerekir ve doğrudan kamu davası açılması bu yönüyle hukuka uygun değildir.” denilmektedir.

Yine benzer biçimde Yargıtay’ın emsal kararlarında, “Karşılıksız yararlanma suçu bakımından özel bir etkin pişmanlık düzenlemesi olduğundan yola çıkarak TCK’nın 168 inci maddesinin beşinci fıkrası gereğince, şikâyetçi kurumun uğradığı zararı, vergisi dahil suç tutanağı ile belirlenmiş veya belirlenecek olan cezasız tutarının ödenmesi halinde şüpheli hakkında kamu davası açılmayacağını belirtilmektedir”⁶⁰.

Yargıtay başka bir kararında ise, “kaçak elektrik kullanım bedelini hükümden önce ödemesi halinde TCK’nın 168 inci maddesinin beşinci fıkrası uyarınca etkin pişmanlıktan yararlanabileceğine ilişkin düzenlemenin aksine iddianamenin iadesi sebebi olarak görmediğini” belirtmeliyiz⁶¹. Bu

⁵⁸ <http://www.aihmiz.org.tr/?q=tr/content/salduz-karari>.

⁵⁹ Yargıtay 18. CD’si 19/06/2019 tarih ve 2019/1547 E., 2019/10878 K. UYAP (06/11/2019).

⁶⁰ Yargıtay 13. CD’si 16/09/2019 tarih ve 2019/8480 E., 2019/12557 K. UYAP (06/11/2019).

⁶¹ “Sanık hakkında 22.02.2017 tarihinde abonesiz enerji kullandığı gerekçesi ile tutanak düzenlendiği, karşılıksız yararlanma suçu bakımından özel bir etkin pişmanlık düzenlemesi olan TCK’nun 168/5. maddesi gereğince ve kanun koyucunun amacı doğrultusunda katılan

düzenlemenin özel bir etkin pişmanlık maddesi olması nedeniyle kişinin sanık sıfatını almadan kamu davasının açılmamasını öngördüğünden iade sebebi kabul görmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Bu hususta Yargıtay'ın iade sebebi kabul edilmesi gerektiğine ilişkin farklı yönde kararlarının da mevcut olduğunu belirtmek gerekir⁶².

Diğer yandan, yeterli şüphenin bulunmadığından bahisle iddianame iade edilemez⁶³. Şüphenin derecesinin takdiri cumhuriyet savcısına aittir. Kanun uygulayıcılarının düzenlemenin işlevselliğini sağlamak amacıyla, iade nedeni olarak kabul edilen halleri titizlikle değerlendirmeleri önem arz etmektedir⁶⁴.

kurumun uğradığı zararı, vergisi dahil suç tutanağı ile belirlenmiş veya belirlenecek olan cezasız tutarı, ödemesi halinde hakkında kamu davası açılmayacağına, ödeme süresi ve yerinin soruşturma merciince sanığa bildirilmesi gerektiği, sanığa bu hususa ilişkin bildirimde bulunulmuş ise de, ödeme süresi ve yerinin belirtilmediği ve sanığa hakkında dava açılmasını engelleme imkanı tanınmadan, bunun da iddianamenin iadesi sebebi olduğu gözetilmeyerek görülen kamu davasında, katılan kurumun normal tarife göre bilirkişiye hesaplatılan vergili ve cezasız gerçek zararının sanığa ödeme yeri ve süresi de belirtilir şekilde ihtar edilerek, sanığın ödemesi halinde 5271 sayılı CMK'nın 223/8. maddesi uyarınca kovuşturma şartının gerçekleşmemesi nedeniyle sanık hakkındaki kamu davasının düşürülmesi, zarar karşılanmıyor ise sanığa kaçak elektrik kullanım bedelini hükümden önce ödemesi halinde TCK'nın 168/5. maddesi uyarınca etkin pişmanlıktan yararlanabileceği hususu hatırlatılıp, talep etmesi halinde zararı gidermesi için kendisine süre verilerek sonucuna göre sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesi gerektiği gözetilmeden yazılı şekilde iddianamenin iadesi kararına yönelik itirazın reddi yerine yazılı şekilde kabulüne karar verilmesi" Yargıtay 17. CD'si 16/06/2017, 2015/18830 E. - 2016/9113 K. sayılı kararı. UYAP (07/11/2019).

⁶² "Cumhuriyet Başsavcılığınca anılan Yargıtay ilâmında belirtilen şekilde normal tarife göre vergisiz ve cezasız gerçek zarar miktarı tespit edilip, şüphelinin bu miktarı şikâyetçi kuruma ödemesi halinde hakkında dava açılmayacağına dair bir bildirimde bulunulmadan iddianame tanzim edildiği gözetilmeden, iddianamenin iadesi kararına karşı yapılan itirazın reddi yerine yazılı şekilde kabulüne karar verilmesinde isabet görülmediğinden, mahkemesince verilen iddianamenin iadesine ilişkin kararın yerinde olduğu gözetilmeden, verilen iade kararına yönelik itirazın reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde kabulüne karar verilmesi nedeniyle kanun yararına bozma istemi yerinde görüldüğünden, Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 04/07/2019 T., 2019/10696 E., 2019/12364 K. sayılı ilâmı; Yargıtay 17. Ceza Dairesi'nin 16.06.2017, 2015/18830 E. ve 2016/9113 K. sayılı ilâm Yargıtayımızın istikrar bulmuş içtihatları da bu yönde olup, gecikme faizi ve benzeri zararlar 168. madde kapsamında değerlendirilemez; Yargıtay 13. Ceza Dairesinin 07/11/2019 T., 2019/12430 E., 2019/16229 K. sayılı ilâmı maddeye göre, ödenmesi halinde şüpheli hakkında takipsizlik kararı verilmesi sonucunu doğuracak olan vergili ve cezalı zarar miktarı tespit ettirilmiş ise de, şüphelinin bu miktarı şikâyetçi kuruma ödemesi halinde hakkında dava açılmayacağına dair bir bildirimde bulunulmamıştır. Bu sebeple iddianamenin iadesi kararı usul ve yasaya uygundur. UYAP (07/11/2019).

⁶³ Bu husustaki eleştirilere ilişkin bkz: **BALCI, Murat**, Delillerin Suçun İşlendiği Hususunda Yeterli Şüphe Sebebi Oluşturması. *Terazi Hukuk Dergisi*, Yıl: 7, S.72, 2012, s. 5.

⁶⁴ "Aracın sigortalı olup olmadığı, araçta meydana gelen hazine zararının ayrıca sigorta şirketi tarafından karşılanıp karşılanmadığı, karşılanmış ise bunun hazineye ek bir külfet getirip getirmediği araştırılmadan...." şeklinde belirtildiği üzere, hazine zararının yargılama

Bu düzenlemenin esas mahkemesine iddianamenin değerlendirilmesi aşamasında sübuta ilişkin değerlendirme hakkı tanıyor olması ve hangi delilin suçun sübutuna doğrudan etki edeceğine ilişkin tespit ve esasa etki edecek bir sorun hakkında önceden karar verilmesi sonucunu doğurabilecek nitelik taşımadığını da belirtmek gerekir.

Şöyle ki, uyuşmazlığın esası hakkında karar verecek hâkimin bu yönde bir inceleme yapması adil yargılanma hakkı kapsamında zorunluluktur. Mahkemenin özellikle kişilerin lekelenmeme hakkı çerçevesinde bir süzgeç görevi görmesi, suçun sübutuna doğrudan etki eden delil toplanılmadan açılan iddianamenin iadesine karar vermelidir. Aksi durumda ise iddianamenin kabulüne karar verilebilecek olması imkan dahilinde ve suçun sübutu açısından unsurlarının oluşmaması durumunda mahkemenin her aşamada sanığın atılı suçtan beraatına da karar verebilme imkanı karşısında artık iddianamenin iadesi ile tarafsız mahkemede yargılanma hakkı ve masumiyet karinesinin ihlaline sebebiyet verebileceğini ifade etmekte mümkün değildir.

Yargıtay bir kararında, “şüphelinin bu telefonu müştekiden onu kandırarak aldığına dair beyandan başka delil olmadığı, bu sebeple baz istasyonu ve telefon sinyalleri tespiti ile ve teşhis işlemi yaptırılarak gerekli araştırmalar yapılmaksızın eksik delil araştırması ile dava açıldığı hususlarında iddianame iade edilmiş ve merci tarafından iadeye yapılan itiraz ret edilmesi halinde; dolandırıcılık suçlarında ayrıca şüpheli hakkında belirtilen delil araştırmalarının kuvvetli şüphenin varlığının belirlenmesi için yargılama aşamasında da yapılabileceği” nazara alındığında iddianamenin iadesine ilişkin yasal ve haklı sebepler bulunmadığını ifade ettiği görülmektedir⁶⁵.

Diğer yandan Yargıtay aksi uygulama ile bir başka kararında, “Adli Tıp Şube Müdürlüğünden işlediği iddia edilen kardeşe karşı cinsel istismar suçu yönünden *filin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmediği kanaatini bildirir rapor aldırılmasını yeterli görmediğini* ve yargılama aşamasında davayı gören

aşamasında Mahkeme tarafından da belirlenebileceği anlaşılmakla, bahse konu hususların iddianamenin iadesi sebepleri arasında sayılmadığı gözetilmeksizin, itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet görülmediği gerekçesiyle, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 309. maddesi uyarınca anılan kararın kanun yararına bozulması isteminde bulunulmakla gereği görüşülüp düşünüldü;Yukarıda sözü edilen kanuni düzenlemeler karşısında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının kanun yararına bozma istemine dayanan ihbarname içeriği yerinde görüldüğünden, Van 3. Ağır Ceza Mahkemesinin 11/06/2018 tarihli ve 2018/681 değişik iş sayılı kararının CMK’nin 309/4. maddesi uyarınca bozulmasına, Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 12/06/2019, 2019/29876 E., 2019/9403 K. UYAP (15/11/2019).

⁶⁵ Yargıtay 15. CD’sinin 04/11/2019 T. 2019/6161 E., 2019/10626 K. sayılı kararı. UYAP (02/01/2020).

mahkeme tarafından raporun yeterli bulunmaması halinde yetkili kurumdan tekrar rapor aldırılabileceğine, bu bakımdan iade gerekçesi yapılan eksikliğin suçun sübutuna etki edecek ve toplanması gereken mutlak delillerden olmadığına ilişkin” kanun yararına bozma talebini reddettiğini belirtelim⁶⁶.

Yukarıda ayrıntılı olarak ifade ettiğimiz üzere, mahkeme aşamasında delil araştırması mümkün olmasına karşın adil yargılanma hakkı ve ceza yargılamasının tek celsede yargılamanın bitirilmesi amacı bağlamında iddianamenin iadesi kurumunu işlevsiz hale getirebilecek uygulamalara katılmak mümkün görülmemektedir.

Bu yönleriyle Cumhuriyet savcılarının tanzim ettikleri iddianamelerin neticesinde çıkan mahkumiyet ve beraat kararları ile yargıçların vermiş olduğu kararlarına ilişkin isabet oranlarına ilişkin istatistiki verilerin Cumhuriyet savcılarının ve hakimlerin terfi incelemelerinde hususiyetle değerlendirilmesinin, ceza yargılamasının önemli kurumunun işlevselliğinin sağlayabileceğini de bir kanun uygulayıcısı olarak belirtmek gerekmiştir.

3. 7188 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde İddianamenin İadesinin Yasak Olduğu Haller

İadenin yasaklılığı CMK 174 üncü maddesinin ikinci fıkrasında, suçun hukuki nitelendirmesi nedeniyle iddianamenin iade edilemeyeceği biçiminde ifade bulmuştur⁶⁷.

Örneğin, iddianamede hukuki nitelendirme ile silahlı terör örgütü üyeliği olarak vasıflandırılarak açılan kamu davasının silahlı terör örgütüne yardım olarak nitelendirme yapılması gerektiğinden bahisle ve sırf bu nedenle

⁶⁶ Yargıtay 14. CD’sinin 05.11.2019 T. 2019/5334 E., 2019/12179 K. UYAP (08/01/2020). Aynı yönde “iddianamenin CMK’nın 174/2. madde ve fıkrasına aykırı olarak suçun hukuki nitelendirmesinin değişebileceğinden bahisle yasal olmayan gerekçeyle iadesine dair kararına karşı yapılan itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesi”, Yargıtay 8. CD’sinin 14/10/2019 T. 2019/6843 E., 2019/12191 K. UYAP (08/01/2020).

⁶⁷ Şüphelinin eylemi Cumhuriyet savcısı tarafından, 15 yaşından küçük olan ve hukuken geçerli bir rızası bulunmayan mağduru, herhangi bir hukuka uygunluk nedeni olmaksızın cinsel amaçlı olarak yanında tutmak biçiminde kabul edilmiş ve eylemin kişiye hürriyetinden yoksun kılma suçunu oluşturduğu değerlendirilerek sanığın TCK’nın 109/1, 3-f ve 5. maddeleri uyarınca cezalandırılması talep edilmiştir. Yargılama sırasında eylemin TCK’nın 234. maddesinde düzenlenen çocuğun kaçırılması ve alıkonulması suçunu oluşturduğu kanaatine varılırsa uzlaştırma işlemleri mahkeme tarafından CMK’nın 254. maddesi uyarınca yerine getirilebilecektir. CMK’nın 174/2. madde ve fıkrasına aykırı olarak suçun hukuki nitelendirmesinin değişebileceğinden bahisle yasal olmayan gerekçeyle iadesine dair Samsun 4. Asliye Ceza Mahkemesi’nin 11.01.2018 tarihli ve 2018/21 iddianame değerlendirme sayılı kararına karşı yapılan itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesi, yasaya aykırı ve Adalet Bakanlığı’nın kanun yararına bozma istemine dayılı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın ihbarname içeriği bu itibarla yerinde görülmüştür. Yargıtay 8. CD’nin 14/10/2019 T. 2019/6843 - 2019/12191 K. UYAP (02/01/2020).

iddianame iade edilemez. Çünkü, suçun unsurlarını tartışmak yetkisi mahkemeye aittir.

Öte yandan öğretide bir görüş, hukuki nitelendirmenin doğru yapılmasına rağmen iddianamenin görevli olmayan mahkemeye açılmış olmasının iade sebebi olarak mahkemece ele alınması gerektiğini ve hukuki nitelendirme ile ilgili bir sorun olmadığından iade yasağı çerçevesinde değerlendirilmemesi gerektiğini ifade etmektedir⁶⁸. Ancak, ayrıntılı olarak belirttiğimiz üzere iddianamenin iadesi nedenleri yasada sınırlı düzenlenmiş ve genişletme hususunda yargıçlara takdir hakkı da tanınmamıştır. Bu bağlamda bu görüşe katılmak mümkün değildir.

Temel olarak iddianamenin iadesi sebepleri arasında şüphelilerin ifadesinin alınmamış olması sebebinin sayılmadığından iddianamenin iadesi mümkün olmadığı Yargıtay tarafından kabul edilmektedir⁶⁹. Ancak ifade alınması dosya kapsamı itibarıyla zorunluluk arz eden hallerde iddianamenin iadesi yoluna gitmek uygun düşeceği düşüncesindeyiz. Zira, bu hususta belirttiğimiz yönde Yargıtay kararları bulunduğunu da belirtmeliyiz⁷⁰.

Diğer yandan, hakkında yakalama kararı bulunan şüpheli hakkında kamu davası açılmış olması durumunda davanın sonuçlandırılma imkanı bulunmadığından soruşturma evrakı Cumhuriyet Başsavcılığında değil mahkemede beklemiş olacak olup, “yargılamanın makul sürede bitirilmesi” ilkesi de ihlal edilme durumu ortaya çıkacaktır.

Bu bağlamda kaçakların yargılanmasına kısaca değinmek gerekir. 02/01/2017 tarihli ve 680 sayılı KHK’nın 12 nci maddesinde ise, kaçaklık kararı verebilme koşullarını düzenleyen CMK’nın 247 inci maddesinin ikinci fıkrasında değişiklik yapılmış ve 01/02/2018 tarihli ve 7072 sayılı Kanunun 11 inci maddesiyle aynen kabul edilerek kanunlaşmıştır. CMK’nın 247 ve devamı maddelerinde düzenlenen kurumda, 24/11/2016 tarihinde 6763 sayılı Kanunun 32 nci maddesiyle yapılan değişikliğe göre; hakkındaki soruşturmanın veya kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla yurt içinde saklanan veya yabancı ülkede bulunan ve bu nedenle Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından kendisine ulaşamayan kişiye “kaçak” denmektedir.

Ayrıca, sorgusu yapılmamış sanık hakkında mahkumiyet hükmü kurulamaz. (CMK 193/2 ve 247/3). Sanığın savunmasının alınması istisnaları mevcut olmakla, davanın bitirilmesi için zorunluluk niteliğindedir.

⁶⁸ ÖZBEK, Veli Özer/ DOĞAN, Koray/ BACAŞIZ, Pınar, age., s.493.

⁶⁹ Bu hususta bkzn. Yargıtay 12. CD’si 08/10/2019 T. 2019/12724 E., 2019/9923 K. sayılı kararı. UYAP (08/01/2020).

⁷⁰ Yargıtay 1. CD’nin 09/02/2007 T. 2007/985 E., 2007/287 K. sayılı kararı. Aksi yönde görüş için bkzn. **DIRİM, Vuslat**, İddianamenin İadesi ve Yargıtay Uygulamaları. *Fasikül Hukuk Dergisi*, C. 4, S.32, Temmuz 2012, s.13-17.

Dolayısıyla yakalamalı dosyalarda ve özellikle şüpheli sayısı fazla olan dosyalarda, ifade alınmadan kamu davası açılmış olması durumunda davanın sonuçlandırılma imkanı bulunmadığından soruşturma evrakı Cumhuriyet Başsavcılığı yerine mahkemede beklemiş olacaktır. Bu durumda davanın makul sürede bitirilmesi ilkesinin ihlal edilme ihtimali oluşacaktır. Mütemadi suçlarda ise iddianame düzenlemekle hukuki kesintinin gerçekleştirilmesi halinde dava zamanaşımı süresi de işlemeye başlayacaktır. Bir taraftan suç işlenmeye devam ederken iddianameyle kamu davası açılması nedeniyle bu suçun dava zamanaşımına uğrama tehlikesi de ortaya çıkacaktır.

Bu nedenlerle, kamu davası açılması için “yeterli şüphe” bulunan hallerde savunma alınmaksızın dava açılmasına engeli bulunmamakta ise de, mütemadi suçlarda (örneğin, örgüt üyeliği suçunda) yakalamanın gerçekleşmediği durumda dava açılması bir yarar sağlamayacaktır. Diğer taraftan eksik soruşturma nedeniyle yeterince delil toplamadan açılan davalar beraat ile sonuçlanabilecektir. Kovuşturmayla yer olmadığına ilişkin kararlarda yeni delil ortaya çıkması halinde dava açma olanağı mevcut ise de, kesin hüküm halinde CMK 314 üncü maddesindeki sınırlı nedenlerle yargılamanın yenilenmesi mümkün olması maddi gerçeğe ulaşmaya da engel oluşturacaktır⁷¹.

Özellikle şüphelisi sayıca çok olan suçlarda, birden çok sanığın suça iştirak etmeleri nedeniyle CMK'nın 8 inci maddesi gereğince birlikte görülmesi gereken bağlantılı davalarda, dava zamanaşımı gibi durumların söz konusu olduğu hallerde, bir kısım şüpheliler hakkında, şüphelilerin bir kısmı yakalanmamış veya kaçak olsalar da kamu davası açıldığı görülmektedir.

Son tahlilde, Yargıtay'ın şüphelinin ifadesi alınmadan dava açılma durumunda makul sürede yargılama ilkesi ve lekelenmeme hakkı çerçevesinde iddianamenin iadesine konu edilebileceğine değinen kararlarının da bulunduğunu belirtmek gerekir⁷².

4. Son Gelişmeler Işığında İddianamenin İadesinin Süresi, Sonuçları ve Yasa Yolu

4.1. İddianamenin İadesi Süresi

İddianame Cumhuriyet savcısı tarafından tanzim edilip soruşturma dosyası iddianame ile birlikte görevli ve yetkili mahkemeye tevdi olunur⁷³. Mahkemece CMK 174/1 gereğince, mahkeme iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içerisinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra dosyayı inceleyerek hatalı ve eksik

⁷¹ Yargıtay 16. Ceza Dairesi 2016/7218 E., 2018/3954 K. sayılı kararı. UYAP (04/11/2019).

⁷² Yargıtay 16. Ceza Dairesi 2018/2973 E., 2018/3935 K. sayılı kararı. UYAP (04/11/2019).

⁷³ **SOYASLAN, Doğan**, Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Ankara 2007, s. 356.

gördüğü hususlar belirtmek suretiyle dosyayı cumhuriyet savcılığına iadesini gerçekleştirebilir.

Yasada iddianame iade süresinin kesinlik arz eden bir süre olduğunu da ifade etmeliyiz⁷⁴.

Bu çerçevede bu sürede, zamanaşımından farklı olarak kesilme ve durmalarla uzamayacak olmasına ve hak düşürücü süreden farklı olarak eski hale getirme isteminde bulunamayacak olmasına da değinmek gerekir⁷⁵. Süresinde iadesi gerçekleştirilmeyen iddianamenin örtülü kabulü halinde ise CMK'nın 175 inci maddesinin birinci fıkrasında belirtildiği üzere kovuşturma evresi başlayacaktır.

Yargıtay eski tarihli bir kısım kararlarında, iade için fiilen teslim tarihine vurgu yaptığını görmekteyiz⁷⁶. Yargıtay'ın son kararlarında ise, uyaap kayıtları üzerinden değerlendirme yapılarak iade süresi hesaplanmaktadır⁷⁷.

Uygulamada ender de olsa onbeş günlük sürede dosyaların soruşturma makamından uyaptan gönderilmesine rağmen fiziken mahkemelere ulaştırılamaması söz konusudur. Bu duruma münhasır olmak üzere, mahkemece böyle bir tespit söz konusu ise CMK'nın 174/1 hükmünün "soruşturma evrakının verildiği tarih" belirlemesine istinaden fiilen teslim tarihinin de dikkate alınmasına cevaz verdiği ve iddianamenin iadesi süresinde bu tarih dikkate alınarak da hesaplama yapılabileceği düşüncesindeyiz.

4.2. İddianamenin İadesinin Sonuçları ve Yasa Yolu

İddianamenin iadesi durumunda cumhuriyet savcısı kararda gösterilen eksiklikleri tamamlar ve hatalı gördüğü noktaları düzeltir ve yeniden iddianame tanzim ederek mahkemeye gönderir. Belirtilen aşamada, savcının kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilmesi de mümkündür. Bu durumda artık iddianame tanzim edilmeyecektir. Mahkeme ikinci iddianameyi de iade konusu yapabilecektir. Ancak, bu durumda yeni sebepler ileri sürülemeyecektir. Yalnızca ilk iadede belirtilen nedenlerdeki eksikliklerin giderilmemesi gerekçesiyle ikinci kez iade mümkündür.

⁷⁴ ŞAHİN, Cumhuriyet Ceza Muhakemesi Hukuku I. Seçkin Yayınları, Ankara 2007, s. 118.

⁷⁵ ÖZTÜRK/ERDEM, age., s. 647.

⁷⁶ İnceleme konusu olayda 15 günlük iade süresinin, soruşturma evrakının fizikî olarak Mahkemeye teslim edildiği tarihten başladığının kabul edilmesi gerektiği, bu duruma göre iddianamenin 15 günlük süre içinde iade edildiği ve iade kararının yasaya uygun olduğu, anlaşılmış olup, bu nedenle iade kararına yönelik itirazın reddine karar verilmesi de yasaya uygun olduğundan, kanun yararına bozma talebi yerinde görülmemiştir. Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 14/10/2019 T. 2019/2449 -6341 E-K. sayılı kararı. UYAP (02/01/2020).

⁷⁷ Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 15.12.2017 tarihli ve 2017/19261 Esas, 2017/28180 karar sayılı ilâmı; Yargıtay 3. CD'nin 14/10/2019 T. 2019/13937 E., 2019/18341 K. sayılı kararı. UYAP (02/01/2020).

Mahkeme tarafından işaret edilen hususların eksik veya yanlışlara rağmen, iddianame kendisine iade edilen savcılık eksikleri ve hatalı noktaları düzeltmemesi durumunda ise, yeniden tanzim edilen iddianamenin iade olanağı bulunmakta olup ancak bunun müteaddit kez iadeye sebebiyet verebileceğine de dikkat çekmek isteriz. Mahkemenin ilk iddianame iadesi kararında belirtilmeyen bir sebeple iddianameyi yeniden iade edemeyeceğini de belirtmeliyiz.

Diğer yandan, iddianamenin iade edilmesine müteakip savcılığın yaptığı yeni araştırmayla çok farklı hususları tespit etmesi durumunda, bu halde eylem ve (iade konusu edilen) iddianameden farklı bir iddianame tanzim edilmesi söz konusu olacağından belirtilen halde de yeniden iddianamenin iade edilebileceğini de belirtmek gerekir.

İddianamenin iadesi durumunda ceza muhakemesi süjelerinin iadeye karşı koyma imkanı yasada düzenlenmiştir. CMK'nın 175 inci maddesi uyarınca iddianamenin kabulü ile kamu davası açılmış olur ve kovuşturma aşaması başlar. Duruşmada hazır olması gereken kişilerin çağırılması ve duruşma günü belirlenmesi ise iddianamenin kabulünden sonra olur.

İddianamenin iadesine itiraz imkanı cumhuriyet savcısına tanınmaktadır. (CMK 174/5) Cumhuriyet savcısı dışındaki tarafların ise bu türden bir itiraz hakkı öngörülmemiştir. Belirttiğimiz üzere, savcılık makamına bu hususta dosyayı takip eden ilgililerin iddianamenin kabulü gerektiğine inanıyorlarsa iade kararına itiraz noktasında çaba sarf etmesine, savcılığa talep ve delil ibraz etmesine engel bir düzenleme de söz konusu değildir. İlgililer bu aşamada da savcılık makamına itiraz etmesi yönünde hukuksal açıklamaları içeren dilekçe verebilirler ve bu şekilde savcılık makamını itiraz etmeye tahrik de edebilirler.

İddianamenin düzenlenişine veya iddianamenin mahkemeye verilmiş veyahut mahkemenin iddianame kabul kararı vermesine savcı dışındaki taraflara özel bir kanun yolu belirttiğimiz üzere mevcut değildir. Bu süreçte ilgililerin yer almaları, haberdar edilmemeleri sebebiyle de fiilen olanaksızdır⁷⁸. Diğer yandan bu süreçte soruşturma evresinde dosyayı sürekli inceleyen ve takip eden bir avukatın, şüphelinin, mağdurun çoğu zaman vereceği bir dilekçe ile iddianamenin düzenlenişine müdahale imkanı, yönlendirmesi veya mahkemece kabul aşamasında değerlendirilmek üzere dilekçe sunması, açıklama yapması, delil ibrazı ile süreçle ilişkin dışarıdan bir katkı sunması imkanı mevcuttur. Bu imkanı yasal olarak engelleyen bir düzenleme de söz konusu değildir.

Diğer yandan, delil toplanmaksızın, deliller şüpheliye isnat edilen fille (veya şüpheliyle) ilişkilendirilmeden hazırlanan bir iddianame şüphelinin

⁷⁸ CENTEL/ZAFER, age., s.598, 599.

adil yargılanma hakkını ihlal eder. Hiç şüphesiz adil yargılanma hakkı sadece kovuşturma evresiyle ilişkili bir hak da değildir. Bu yönüyle, haksız dava açmamak (iddianame düzenlememek) bir Cumhuriyet Savcısının endişesi olması gerekmektedir⁷⁹.

SONUÇ

Yargıtay 13. Ceza Dairesinin 02.02.2012 tarihli ve 2011/27923 esas, 2012/2008 karar sayılı kararı ile Yargıtay 3. Ceza Dairesinin 25.03.2015 tarihli ve 2015/7099 esas, 2015/10801 karar sayılı emsal kararında ve ayrıntılarıyla belirtildiği üzere, “Yeni Türk Ceza Adalet Sistemi”nde benimsenen, “Eksiksiz soruşturma ve Tek Celsede Duruşma” prensipleri uyarınca, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Savcılarının mâkul sürede bütün delilleri toplamaları, sadece mahkûmiyetle sonuçlanacağını değerlendirdikleri hususları dava konusu yapmaları, beraatle sonuçlanacağını değerlendirdikleri eylemleri dava konusu yapmamaları, yâni bir nev’i filtre görevi yapmaları gerekmektedir.

Belirtilen prensiplerin hayata geçirilebilmesi için mevzuatımızda CMK’nın 160 ıncı maddesinin ikinci fıkrası hükmü ile düzenleme altına alınan; soruşturma evresinde Cumhuriyet savcılarının şüphelinin lehine olan delilleri (de) toplama ve şüphelinin haklarını koruma yükümlülüğü getirilmiş ve ayrıca; 170 ve 174 üncü madde hükümleri ile de, iddianamenin iadesi kurumuna yer verilmiştir.

7188 sayılı Kanunla getirilen “suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen iddianamelerin iadesi” her somut olaya özgü değerlendirilmesi gerekecek ve değişiklik gösterecek bir sebep olarak uygulamada şekillenecek bir düzenlemedir. Bununla birlikte iade nedenlerinin çok sınırlı değerlendirildiği Türk hukuk uygulamamızda adil yargılanma hakkı çerçevesinde getirilen düzenlenmenin uygulayıcılar tarafından özümzenerek tatbik edilmesi önemlidir.

Ayrıca seri muhakemesi usulünün ceza muhakemesinde yeni bir usul olarak getirilmesi çerçevesinde, belirtilen usul uygulanmadan düzenlenen iddianameler ile soruşturulması izne ve talebe bağlı suçlarda izin ve talep olmaksızın düzenlenen iddianamelerin iade edilmesine imkan sağlanmıştır. Bu hususlar da iddianamenin iadesi kurumunu geliştirici niteliktedir. Ancak, özellikle izne tabi suçların genişliği ve uygulamacılar açısından tespitinde zorluk söz konusudur. Bu yönüyle, iddianamenin iadesi çerçevesine alınan bu hususun sağlıklı tatbik edilmesi için bu kurumun da yeniden ele alınarak düzenlenmesinin uygun olacağı düşüncesindeyiz.

⁷⁹ **BİRTEK, Fatih**, Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Armağan Özel Sayısı*, C. 19, S.2, 2013, s. 959-960.

Son tahlilde, Cumhuriyet savcılarının tanzim ettikleri iddianamelerin neticesinde çıkan mahkumiyet ve beraat kararları ile yargıçların vermiş olduğu kararlara ilişkin isabet oranlarına ilişkin istatistiki verilerin Cumhuriyet savcılarının ve hakimlerin terfi incelemelerinde değerlendirilmesinin, ceza yargılamasının önemli kurumunun işlevselliğine katkı sağlayabileceğini belirtmek gerekir.

KAYNAKLAR

- ARTUÇ, Mustafa, Açıklamalı Pratik Ceza Muhakemesi Kanunu, *Adalet Yayınevi*, Ankara 2017
- ATLIHAN, Özen, (2004). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel Unsurları Olarak Masumiyet Karinesi. *Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*. 8(3-4). s.391.
- BALCI, Murat, Delillerin Suçun İşlendiği Hususunda Yeterli Şüphe Sebebi Oluşturması. *Terazi Hukuk Dergisi*, Yıl: 7, S.72, 2012, s. 5.
- BİRTEK, Fatih, Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Armağan Özel Sayısı. C. 19, S.2, 2013.
- CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı, İstanbul, Eylül 2019. DİRİM, Vuslat, İddianamenin İadesi ve Yargıtay Uygulamaları. *Fasikül Hukuk Dergisi*, C. 4, S.32, Temmuz 2012, s.13-17.
- ELMAS, Birsen, Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi. *TAAD*, Y.7, S. 28, 2016, s.217.
- EPÖZDEMİR, Rezan, İddianamenin İadesi. *Terazi Hukuk Dergisi*, C.13, S.138, Şubat 2018 s. 14-26.
- FEYZİOĞLU, Metin, Meclis Soruşturması, Ankara, 2006.
- FEYZİOĞLU, Metin, (1999). Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 48 (1-4). s.135 vd.
- GÖKCEN, Ahmet/ BALCI, Murat/ ALŞAHİN, M. Emin/ ÇAKIR, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, *Adalet Yayınevi*, Ankara 2020.
- GÜLSÜN, Ramazan, İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı. *International Journal Of Legal Progress*, Volume 1, 2015, Number 2, <http://dx.doi.org/10.20978/ijlp.56121>.
- GÜLTEKİN, Özkan, İddianamenin İadesi. *Terazi Hukuku Dergisi*, Cilt 1. Sayı 3. Kasım 2006.
- KARAKURT, Ahi, Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi. *TBBD*. S.82, 2009.

- KESKİN, İbrahim, İddianamenin İadesi. *Adalet Dergisi*, Y.97, S.25, Mayıs-2006.
- KOCAOĞLU, Serhat Sinan, Müdafii, 3. Baskı, Ankara 2017, s. 54.
- ORMANOĞLU, Hatice Derya, Anayasal Bağlamda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Boyutuyla Suçsuzluk Karinesi, <<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/2150/22286.pdf>> (Erişim Tarihi: 08.11.2019)
- ÖZAR, Süleyman, İddianamenin İadesi Tespitler, Sorunlar ve Öneriler, [http://www.yayin.adalet.gov.tr/28_sayi/icerik/Suleyman ÖZAR.htm](http://www.yayin.adalet.gov.tr/28_sayi/icerik/Suleyman_OZAR.htm), (12.11.2019).
- ÖZBEK, Veli Özer/ DOĞAN, Koray/ BACAŞIZ, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 12. Baskı, *Seçkin Hukuk*, Ankara, 2019.
- ÖZBEK, Veli Özer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 2006.
- ÖZBEK, Veli Özer/KANBUR, M. Nihat/DOĞAN, Koray/ BACAŞIZ, Pınar/ TEPE, İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncel Yargıtay Kararları, AİHM ve Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuruya İlişkin Kararları, 7. Baskı, Ekim 2015.
- ÖZEN, Mustafa, Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi. *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 3, Ocak 2009.
- ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 2006.
- ÖZTÜRK, Bahri, Ceza Muhakemesinde Adil Yargılanma Yükümlülüğü. *İstanbul Kültür Üniversitesi Dergisi*, Sayı 1-2, Ocak -Şubat 2016.
- ÖZTÜRK Bahri/ TEZCAN, Durmuş/ ERDEM, Ruhan/ GEZER, Özge/SIRMA, Kırıt/ YASEMİN, F. Saygılar, ÖZAYDIN, ÖZDEM/ AKCAN, Esra Alan/ TÜTÜNCÜ, Efser Erden/ VİLEMİN, Derya Altınok/ TOK, Mustafa CAN, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Baskı, Ankara 2019.
- SOYASLAN, Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Ankara 2007.
- SOYASLAN, Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2. Baskı, *Yetkin Yayınları*, Ankara 2006.
- ŞAHİN, Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku I, *Seçkin Yayınları*, Ankara 2007.
- TURHAN, Faruk, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 2006.
- YURTCAN, Erdener, Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının El Kitabı. Türkiye Barolar Birliği Yayını, İstanbul 2002.
- YENİDÜNYA A.Caner/ İÇER Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku. *Adalet Yayınevi*, Ankara, 2016.

- YENİDÜNYA A. Caner, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi”, E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, S.60, Subat- 2007, <http://www.e-akademi.org/makaleler/acyenidunya-1.htm>, (12.11.2019).
- YENİSEY, Feridun/ NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2017.

<http://www.aihmiz.org.tr/?q=tr/content/salduz-karari>.

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/2150/22286.pdf>

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>

<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss698m.htm>.

